

B.A. 6th Semester (General) Examination, 2023 (CBCS)**Subject : Sanskrit****Course : GE-2****(Generic Elective)****Time: 3 Hours****Full Marks: 60***The figures in the margin indicate full marks.**Candidates are required to give their answer in their own words as far as applicable.*

प्रश्नपत्रेऽस्मिन् 'A', 'B' इति विभागद्वयं वर्तते। परीक्षार्थिभिः कस्यचिदेकस्य विभागस्योत्तरं कार्यम्।
 এই প্রশ্নপত্রে 'A' এবং 'B' দুটি বিভাগ আছে। যে কোনো একটি বিভাগের প্রশ্নের উত্তর দিতে হবে।

Group-A**(Sanskrit Metres & Compositions)**

1. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नदशकं समाधेयम्। तन्मध्ये 'क' विभागात् प्रश्नत्रयं 'ख' विभागान्न प्रश्नत्रयम् अवश्यमेव समाधेयम्।
 दशसु प्रश्नेषु यथेच्छं प्रश्नद्वयस्य उत्तरं संस्कृतभाषया समाधेयम्। 2×10=20
 निम्नलिखित প্রশ্নগুলির মধ্যে দশটি প্রশ্নের উত্তর দিতে হবে। তার মধ্যে 'ক' বিভাগ থেকে তিনটি 'খ' বিভাগ থেকে তিনটি প্রশ্নের উত্তর অবশ্যই দিতে হবে। দশটি প্রশ্নের মধ্যে যেকোনো দুটি প্রশ্নের উত্তর সংস্কৃতে দেওয়া আবশ্যিক।

'ক'-বিভাগ:**'ক'-বিভাগ**

- (a) छन्दोमञ्जरी इति ग्रन्थस्य रचयिता कः? अस्य ग्रन्थस्य परिच्छेदानां नाम किम्?
 ছন্দোমঞ্জরী গ্রন্থের রচয়িতা কে? এই গ্রন্থের পরিচ্ছেদগুলির নাম কী?
- (b) वृत्तस्य लक्षणं किम्? वृत्तं कतिविधम्?
 বৃত্তের লক্ষণ কী? বৃত্ত কয় প্রকার?
- (c) समवृत्तं किम्?
 সমবৃত্ত কী?
- (d) छन्दोमञ्जरीमनुसृत्य यतेः स्वरूपम् आलोच्यताम्?
 ছন্দোমঞ্জরী অনুসারে যতির স্বরূপ আলোচনা করো।
- (e) छन्दसि कति गणाः सन्ति? भ इति गणे गुरु अक्षरं कुत्र भवति?
 ছন্দে কয়টি গণ আছে? ভ-গণে গুরু অক্ষর কোথায় থাকে?
- (f) मालिनी छन्दसः लक्षणं प्रदेयम्।
 মালিনী ছন্দের লক্ষণ দাও।

(g) শূন্যস্থান পূরয়ন্তাম্।

শূনাঙ্কান পূরণ করো।

_____ দীর্ঘশ্চ বিসর্গী চ গুরুভবেৎ।

বর্ণ: সংযোগপূর্বশ্চ তথা _____ বা ॥

(h) শূন্যস্থান পূরয়তাম্।

শূনাঙ্কান পূরণ করো।

_____ যদি তৌ জগৌ গ:।

‘খ’-বিভাগ:

‘খ’-বিভাগ

(i) সংস্কৃতভাষয়া অনুবাদ: ক্রিয়তাম্।

সংস্কৃত ভাষায় অনুবাদ করো।

যারা উদ্যোগী হয় তারা সর্বদা সুখ অনুভব করে।

(j) সংস্কৃতভাষয়া অনুবাদ: ক্রিয়তাম্।

সংস্কৃত ভাষায় অনুবাদ করো।

সব ধনের মধ্যে বিদ্যা ধন হল শ্রেষ্ঠ। কারণ বিদ্যা ধন কখনও নষ্ট হয় না।

(k) वाक्यद्वयं शुद्धं कृत्वा लिखत।

বাক্যদুটি শুদ্ধ করে লেখো।

(i) सीता तत्र आगतवान्।

(ii) रमेशः पुष्पाणि चितवती।

(l) बङ्गभाषया अनुवाद: क्रियताम्।

বাংলা ভাষায় অনুবাদ করো।

जगति जनन्याः स्थानं महत्वपूर्णम् स्ति। जननी हि सर्वाधिका पूजनीया वर्तते।

(m) रेखाङ्कितस्य पदद्वयस्य प्रत्ययः निर्णेतव्यः।

রেখাঙ্কিত পদদ্বয়ের প্রত্যয় নির্ণয় করো।

(i) रमा विद्यालयं गत्वा अत्र आगमिष्यति।

(ii) महेशः पठितुं विद्यालयं गच्छति।

(n) बङ्गभाषया अनुवाद: क्रियताम्।

বাংলা ভাষায় অনুবাদ করো।

विद्वान् नरः अवनतः वृक्षः इव सर्वदा विनयेन नम्रः तिष्ठति, किन्तु मूर्खाः कदापि नतः भवितुं न शक्नोति।

(o) वृक्षः पुस्तकञ्च पदद्वयेन संस्कृतभाषया वाक्यद्वयं लिखत।

বৃক্ষ এবং পুস্তক — এই দুটি পদ ব্যবহার করে সংস্কৃতে দুটি বাক্য লেখো।

2. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नचतुष्टयं समाधेयम्। तन्मध्ये प्रश्नद्वयम् उत्तरं संस्कृतभाषया प्रदेयम्।

5×4=20

(a) 'वृत्तमक्षरसंख्यातम्' – व्याख्यायताम्।

'वृत्तमक्षरसंख्यातम्' – ব্যাখ্যা করো।

(b) সমবৃত্তম্ অর্ধসমবৃত্তং চ ইত্যনयो: भेदः प्रदर्शयताम्।

সমবৃত্ত ও অর্ধসমবৃত্তের পার্থক্য দেখাও।

(c) छन्दोनिर्णयः क्रियताम्।

ছন্দ নির্ণয় করো।

सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यम्।

(d) छन्दोनिर्णयः क्रियताम्।

ছন্দ নির্ণয় করো।

असंशयं क्षत्रपरिग्रहक्षमा।

(e) बङ्गभाषया अनुवादः क्रियताम्।

বাংলা ভাষায় অনুবাদ করো।

राजोवाच – 'चौर! सत्यमेतत्?'

चौर उवाच – देवस्य पुरतः कस्यासत्यभाषणे शक्तिः? यदि मम वचनं व्यभिचरति, तदा मासान्ते ममाप्यन्तो भविष्यति।

(f) संस्कृतभाषया अनुवादः क्रियताम्।

সংস্কৃত ভাষায় অনুবাদ করো।

মানুষের জীবনে ব্যবহারিক জ্ঞানের অতীব প্রয়োজন রয়েছে। ব্যবহার জ্ঞানশূন্য মানুষ সমাজে প্রতিষ্ঠা লাভ করে না। যারা ব্যবহার জ্ঞানশূন্য হয়ে কাজ করে তারা সমাজে উপহাসসম্পদ হয়।

3. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नद्वयं समाधेयम्।

10×2=20

निम्नलिखित प्रश्नগুলির মধ্যে যে কোনো দুটি প্রশ্নের উত্তর লেখো।

(a) सोदाहरणं लक्षणं प्रदेयम्।

উদাহরণসহ লক্ষণ লেখো।

उपेन्द्रवज्रा, मालिनी

अथवा

मन्दाक्रान्ता, वसन्ततिलक

(b) छन्दोमञ्जरीमनुसृत्य गुरुस्वरूपं गणस्वरूपञ्च आलोच्यताम्।

ছন্দোমঞ্জরী অনুসারে গুরুস্বরূপ এবং গণের স্বরূপ আলোচনা করো।

(c) সংস্কৃতভাষয়া অনুবাদ: ক্রিয়তাম্।

সংস্কৃত ভাষায় অনুবাদ করো।

সুখের মূল হল ধর্ম। ধর্মের মূল অর্থ, নির্ধনের বুদ্ধি থাকে না। নির্ধন ব্যক্তির হিতকারী কথাও লোকে শোনে না। নির্ধনকে তার পত্নীও অপমান করে। যেমন — ফল, ফুল, পাতা বিহীন বিরাট গাছকে পাখিরা ত্যাগ করে, তেমন নির্ধন মানুষকেও আত্মীয়রা পরিত্যাগ করে। তাই আমাদের কর্তব্য হল জ্ঞান অর্জন করা। জ্ঞানই হল শ্রেষ্ঠ সম্পদ।

(d) বঙ্গভাষয়া আড়লভাষয়া বা অনুবাদ: ক্রিয়তাম্।

সংস্কৃতং ভারতস্য প্রাচীনতমা ভাষা। সংস্কৃত-ভাষা অতীব মধুরা। অস্মাকং ভারতীয়-পরম্পরায়া: সন্ধ্যতায়শ্চ রক্ষণমপি সংস্কৃতভাষয়া এব ভবতি। সংস্কৃতি-সংস্কৃতয়ো: বিশেষ: সম্বন্ধ: অস্ति। প্রতিবর্ষে শ্রাবণ-পূর্ণিমা সংস্কৃতদিনত্বেন আচর্যতে। রামায়ণ-মহাভারতয়ো: কথা সংস্কৃতেন লিখিতা অস্ति। ভারতীয়চিন্তনস্য সার: এব সংস্কৃতে অস্ति।

Group-B

(Ethical Issues In Sanskrit Literature)

1. অধোলিখিতেষু প্রশ্নেষু প্রশ্নদশকং সমাধেয়ম্। তন্মধ্যে 'ক' বিভাগাত্ প্রশ্নত্রয়ং 'খ' বিভাগাত্ প্রশ্নত্রয়ম্ অবশ্যমেব সমাধেয়ম্।
দশসু প্রশ্নেষু যথেষ্টং প্রশ্নদ্বয়ং সংস্কৃতভাষয়া সাধনীয়ম্।

2×10=20

নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির মধ্যে দশটি প্রশ্নের উত্তর দিতে হবে। তার মধ্যে 'ক' বিভাগ থেকে তিনটি 'খ' বিভাগ থেকে তিনটি প্রশ্নের উত্তর অবশ্যই দিতে হবে। দশটি প্রশ্নের মধ্যে যেকোনো দুটি প্রশ্নের উত্তর সংস্কৃতে দেওয়া আবশ্যিক।

'ক'-বিভাগ:

'ক'-বিভাগ

(a) হিতোপদেশস্য কতি পরিচ্ছেদা: সন্তি? তेषাং নামানি লিখ্যন্তাম্?

হিতোপদেশের কতগুলি পরিচ্ছেদ আছে? সেগুলির নাম লেখো।

(b) হিতোপদেশগ্রন্থস্য শ্রবণে কা উপকারিতা অস্ति?

হিতোপদেশগ্রন্থ শ্রবণের উপকারিতা কী?

(c) পণ্ডিতা: কথং বিদ্যা এব শ্রেষ্ঠদ্রব্যমিতি কথয়ন্তি?

পণ্ডিতগণ বিদ্যাকেই শ্রেষ্ঠ দ্রব্য বলেছেন কেন?

(d) বিদ্যা-শাস্ত্রযোর্মধ্যে কিং কথং বা বার্ষক্যে উপহাসাস্পদং ভবতি?

বিদ্যা এবং অস্ত্রের মধ্যে কি এবং কেন বার্ষিক উপহাসের কারণ হয়?

(e) বুদ্ধিমতাং মূর্খানাঞ্চ কথং কালো গচ্ছতি?

বুদ্ধিমান ও মূর্খ ব্যক্তিদের কীভাবে সময় কাটে?

(f) বিশাল: শাল্মলীতরু: কুত্র আসীত? তত্র কে নিবসন্তি?

বিরাট শাল্মলীবৃক্ষ কোথায় ছিল? সেখানে কারা থাকত?

- (g) कस्य नामासीत् लघुपतनक? कपोतराजस्य नाम किमासीत्?
लघुपतनक कार नाम छिल? कपोतराजेर नाम कि छिल?
- (h) केन विना दैवं न सिध्यति?
की ना থাকले भागा वा दैव फलप्रद হয় না?
- (i) हितोपदेशे वर्णितस्य नृपते: नाम किमासीत्? स कस्य नगरस्य नृपति: आसीत्?
হিতোপদেশে বর্ণিত রাজার নাম কী? তার নগরের নাম কী ছিল?

‘ख’-विभाग:

‘ख’-বিভাগ

- (j) ‘गोमायु-दुन्दुभि-कथा’ कुत्र वर्णिता अस्ति? तस्य रचयिता कः?
‘গোমায়ু-দুন্দুভি-কথা’ কোথায় বর্ণিত হয়েছে? তার রচয়িতা কে?
- (k) ‘दुन्दुभिः श्रुत्वा कः किं चिन्तयामास?’
দুন্দুভির শব্দ শুনে কে কী চিন্তা করেছিল?
- (l) पिङ्गलकः, दमनकः, सञ्जीवकः – एषां परिचयः प्रदेयः?
পিঙ্গলক, দমনক, সঞ্জীবক — এদের পরিচয় দাও।
- (m) गोमायुः इतस्ततः परिभ्रमन् वने किमपश्यत्?
গোমায়ু ইতস্ততভাবে বনে ভ্রমণকালে কী দেখেছিল?
- (n) दुन्दुभिं दृष्ट्वा गोमायुः किमचिन्तयत्?
দুন্দুভি দেখে গোমায়ু কী চিন্তা করেছিল?
- (o) दुन्दुभिं विदीर्य गोमायु तन्मध्ये किं किमपश्यत्?
দুন্দুভি ছিঁদ্র করে গোমায়ু তার মধ্যে কী কী দেখেছিল?

2. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नचतुष्टयं समाधेयम्। तन्मध्ये प्रश्नद्वयस्य उत्तरं संस्कृतभाषया प्रदेयम्।

5×4=20

নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির মধ্যে চারটি প্রশ্নের উত্তর দিতে হবে। তার মধ্যে দুটি প্রশ্নের উত্তর অবশ্যই সংস্কৃত ভাষায় লিখতে হবে।

- (a) लघुपतनकनामा वायसः प्रवुद्धः यत् व्याधम् अपश्यत् सः कीदृशः आसीत्? तं व्याधं दृष्ट्वा वायसः किमचिन्तयत्?
লঘুপতনক নামের কাকটি জেগে উঠে যে ব্যাধকে দেখেছিল সে কীরকম ছিল? ব্যাধকে দেখে কাকটি কী চিন্তা করেছিল?

- (b) गोमायु-दुन्दुभि-कथानुसारेण गोमायुचरित्रं वर्णयताम्।
গোমায়ু-দুন্দুভি-কথানুসারে গোমায়ুর চরিত্র বর্ণনা করো।

(c) बङ्गभाषया आङ्ग्लभाषया वा अनुवादः क्रियताम्।

বাংলা অথবা ইংরেজি ভাষায় অনুবাদ করো।

(i) विद्या शस्त्रस्य शास्त्रस्य द्वे विद्ये प्रतिपत्तये।

আদ্যা হাस्याয় বৃদ্ধত্বে দ্বিতীয়াদ্রিয়তে সদা।

অথবা

अहमेकदा दक्षिणारण्ये चरन्पश्यम्, एको वृद्धो व्याघ्रः स्नातः कुशहस्तः समस्तीरे वृते - 'भो भो पान्थाः, इदं सुवर्णकङ्कणं गृह्णाताम्।' ततो लोभाकृष्टेन केनचित् पान्थेनालोचितम् - 'भाग्येनैतत् सम्भवति। किन्त्वात्ममन्देहे प्रवृत्तिर्ण विधेया।'।

(ii) यथा नेच्छति नीरोगः कदाचित् सुचिकित्सकम्।

ततापद्रहितो राजा सचिवं नाभिवाञ्छति।

অথবা

'তদ্ তাবত্ জানামি কস্য অয়ং শব্দঃ।' ধৈর্যমবলম্ব্য বিমর্শয়ন্ যাবত্ মন্দং মন্দং গচ্ছতি তাবদ্ দুন্দুভিমপশ্যত্। স চ তং পরিজ্ঞায় সমীপং গত্বা স্বয়মেব কৌতুকাদতাড়য়ত্। ভূয়শ্চ হর্ষাদচিন্তয়ত্ - 'অহো! চিরাদেতদস্মাকং মহদ্ভোজনমাপতিতম্।'

(d) सप्रसङ्गं संस्कृत भाषया व्याख्यायताम्।

প্রসঙ্গ নির্দেশ করে সংস্কৃত ভাষায় ব্যাখ্যা করো।

(i) शोकस्थानसहस्राणि भयस्थानशतानि च।

दिवसे दिवसे मूढमाविशन्ति न पण्डितम्॥

অথবা

न संशयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति।

संशयं पुनरारुह्य यदि जीवति पश्यति॥

(ii) अपि स्वल्पमसत्यं यः पुरो वदति भूभुজाम्।

देवानाञ्च विनश्येत स द्रुतं सुमहानपि॥

অথবা

पूर्वमेव मया ज्ञातं पूर्णमेतद्धি মেদসা।

অনুপ্রবিশ্য বিজ্ঞাতং যাবদ্বর্ম চ দারু চ॥

3. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नद्वयं समाधेयम्।

নিম্নলিখিত প্রশ্নগুলির মধ্যে যে কোনো দুটি প্রশ্নের উত্তর দাও।

10×2=20

(a) 'भो भोः पान्थाः, इदं सुवर्णकङ्कणं गृह्णाताम्।'।

- अत्र वक्ता कः? स कुत्र निवसति? सुवर्णकङ्कणस्य वृत्तान्तं पाठ्यांशमाश्रित्य आलोच्यताम्।

'ভো ভোঃ পান্থাঃ, ইদং সুবর্ণকঙ্কণং গৃহ্ণাতাম্'— উক্তিটির বক্তা কে? সে কোথায় থাকত? তোমার পাঠ্যাংশ অবলম্বনে সুবর্ণকঙ্কণের বৃত্তান্তটি আলোচনা করো।

- (b) हितोपदेशस्य मित्रलाभः इति अंशे वर्णितानाम् उपदेशानां मध्ये उपदेशत्रयम् उल्लिख्य स्वभाषया वर्णयताम्।
हितोपदेशेन मित्रलाभ नामक अंशे ये उपदेशाः वर्णिते सन्ति तेषां मध्ये एकः यः कश्चित् उपदेशः
उल्लेख्यः करोतु वर्णयताम्।
- (c) पञ्चतन्त्रस्य रचयिता कः? पञ्चतन्त्राणि कानि? अस्मिन् ग्रन्थे प्रदत्ताः नीतिशिक्षायाः गुरुत्वं पाठ्यांशमाश्रित्य संक्षेपेण
आलोचयताम्।
पञ्चतन्त्रे रचयिता कः? पाँचटि तन्त्र की की? এই গ্রন্থে প্রদত্ত নীতিশিক্ষার গুরুত্ব পাঠ্যাংশ অবলম্বনে আলোচনা
করো।
- (d) 'गोमायु-दुन्दुभि-कथायाः विषयवस्तु उद्धृतिं प्रदाय आलोचयताम्।
'गोमायु-दुन्दुभि-कथा' विषयवस्तु उद्धृति प्रदान करो आलोचना करो।
-